

EL RETAULE MAJOR DEL MONESTIR DE SANTA CLARA DE GIRONA OBRA DE PAU COSTA*

PER

LLUIS BATLLE I PRATS

No és pas la finalitat d'aquesta col·laboració la història de la fundació del Convent de menoretes de Santa Clara de Girona, esdeveniment que cal situar entre els anys 1319 i 1330. Les obres que en parlen són conegudes i fàcilment les pot consultar el lector.¹

El nostre propòsit intenta historiar el retaule, fins ara desconegut per bé que citat, obra de Pau Costa, que el Consell gironí regalà a les monges com a conseqüència del Vot que féu la ciutat l'any 1650, espaordits els Jurats per la pesta que s'havia declarat a la ciutat i que portà a la mort més de miler i mig de persones. Aquest Vot, entre altres, l'explica Enric C. Girbal,² el qual acaba l'article amb aquestes paraules: «Además de estos votos ampliaron el de la Virgen Inmaculada, prometiendó fabricar el altar mayor del Convento de Santa Clara bajo invocación de la inmaculada Virgen María, con la condición de que deberían las monjas vestir el escapulario azul celeste y llamarse en lo sucesivo Monjas Concepcionistas de Santa Clara». I en nota a peu de plana afegeix: «Este altar se halla actualmente (1884) en la vecina iglesia parroquial de Sarrià desde el de-

* Comunicació llegida al "Tercer Col·loqui d'Història del Monaquisme Català", Bellpuig d'Urgell (5-9 setembre 1974).

¹ Cf. entre altres: ROIG I JALPÍ, *Resumen historial de las grandezas y antigüedades de la ciudad de Gerona* (Barcelona, 1678), p. 285 i 392; JULIÁN DE CHÍA, *La festividad del Corpus en Gerona* (Gerona, 2.ª edición, 1895), p. 196; F. MONSALVATJE, *Noticias históricas* 18 (Olot, 1910), p. 96; J. PLA CARGOL, *Gerona arqueológica y monumental* Gerona, 1961), p. 267.

² ENRIQUE C. GIRBAL, *Voto de la ciudad del 2 de abril*, "Revista de Gerona" 8 (Gerona, 1884), p. 99.

rribo del convento verificado en estos últimos años. En los zócalos de aquél, puede todavía verse a ambos lados el escudo de Gerona, cuyo municipio costeara su construcción».

Dos anys després o sigui el 1886 en acabar un altre article titulat «Del culto y fiesta de la Inmaculada Concepción en Gerona», repeteix el que havia dit en parlar del Vot, però en nota diu textualment: «Todavía puede verse dicho altar dedicado a la Purísima Concepción en el nuevo convento construido recientemente fuera de esta ciudad, en cuyos zócalos se ostenta a entrambos lados el escudo de Gerona en recuerdo de lo que se ha dicho».³

És curiós que fins al 1946 no trobem qui parli d'aquest retaule. És efectivament J. Gibert qui en parlar breument de la diada de Santa Clara diu: L'«any 1693 adquiriren terrenys (les monges) dins el Mercadal, al llarg de la vora del riu (Onyar), on edificaren un nou convent que fou clausurat l'any 1869, i enderrocats més tard per obrir-hi un carrer (el de Santa Clara); les monges anaren a establir-se al poble veí de Salt i l'altar major fou portat a l'església parroquial de Sarrià de Ter».⁴

Al 1953 Ràfols donà el nom de l'autor del retaule: «En 1708 se contrató (Pau Costa) para la realización del retablo del altar mayor de la conventual de las religiosas clarisas gerundenses, que terminó en 1714, cobrando por la obra 300 libras de oro».⁵ Notícia que probablement treu de Ceán Bermúdez en su Diccionario Histórico.

Restaria incompleta aquesta trajectòria de l'obra de Pau Costa si no féssim esment de les investigacions portades a terme per A. Masià de Ros⁶ i especialment les del canonge arxiver de la catedral Dr. Jaume Marquès,⁷ estudis fets seriosament amb aportació de documents i que ens permeten d'augmentar amb nous retaules l'haver

³ Cf. «Revista de Gerona» 10 (Gerona, 1886), p. 359.

⁴ J. GIBERT, *Girona* (Barcelona, 1946), p. 204. Els aclariments entre () són nostres.

⁵ *Diccionario biográfico de artistas de Cataluña*, I (Barcelona, 1953), p. 296.

⁶ *Contribución al estudio del barroco. Pablo y Pedro Costa en la catedral de Gerona*, «Archivo Español de Arte», 48 (Madrid, 1941), p. 542-547.

⁷ *El culto a Nuestra Señora de los Dolores*, ANALES DEL INSTITUTO DE ESTUDIOS GERUNDENSES, 8 (Gerona, 1953), p. 277-293; *Altars de Pablo Costa en la Catedral*, article publicat en el periòdic local «Los Sitios» de 29 de octubre de 1954; *Pedro Costa Casas, antecedentes familiares y actividades profesionales*, ANALES DEL I. E. G., 11 (Gerona, 1956-57), p. 349-355.

de l'escultor Pau Costa. Per paradoxa, Cèsar Martinell, en els tres magnífics volums dedicats a l'«Arquitectura i escultura barroques a Catalunya»,⁸ desconeix el nostre retaule de Santa Clara i el que simultàniament obrava a l'església parroquial de Cassà de la Selva.

Ací es pot donar per acabada la presentació i introducció del tema.

LA CONSTRUCCIÓ DEL RETAULE

A nosaltres la notícia del retaule de Santa Clara ens pervingué a través d'una investigació en els manuals d'acords de l'Arxiu municipal, i que res no tenia que veure amb el tema que estudiàvem, i tot seguit entusiasmat amb la troballa determinàrem de portar-la fins allà on poguéssim, aportant primer tots els documents que en una forma o altra s'hi referissin, i a continuació les peripècies que el retaule seguí fins a veure si era possible de localitzar-lo, treball que afortunadament podem donar com a bastant positiu.

A l'apèndix I transcrivim el preu fet per la fàbrica del dit retaule segons capitulació fermada entre els Jurats i Pau Costa, escultor de la ciutat de Vic. A fi de no repetir el document en donarem un resum, que comprèn aquestes clàusules:

a) Compromís de l'escultor de fer el retaule segons la traça que presenta i és acceptada. El retaule omplirà el presbiteri d'un pilastre a l'altre i també tota l'alçada.

b) Fusta, claus i aiguacuit a càrrec de l'escultor.

c) La part d'assentament o d'obra per compte de la Ciutat.

d) El retaule serà acabat i col·locat per tot l'any 1709.

e) El preu 500 lliures de Barcelona. Cent al comptat, dues-centes en ésser mig fet i les restants dues-centes un cop acabat, rebut i assentat.

f) Fermances idònies.

g) Que de tot ço convingut sia feta escriptura pel notari secretari del Consell.

La signatura de la capitulació tingué lloc a la sala major del Consell el dia 9 de gener de l'any 1708.

A l'apèndix II, Francesc Parer, mercader de Girona, obrant com a procurador de Pau Costa *pro nunc habitatoris in villa Cassiani de*

⁸ "Monumenta Catalonia", (Barcelona, 1959).

Silva, confessa haver rebut dels Jurats cent lliures com a primera pàga de les promeses al seu principal, segons aquest havia convingut en la capitulació del dia 9. La data del document porta 10 de març de 1708.

A l'apèndix III es dóna compte de la visita que l'Ajuntament va fer al Convent de Santa Clara el dia 8 d'agost de 1757, i com un cop finida, reunits en el cor l'Ajuntament i la mare Abadessa amb la major part de la Comunitat, aquella, amb certa astúcia, va demanar als visitants donessin una mirada a l'altar major i veurien com el retaule que el presidia, obsequi dels antics jurats, estava sense daurar, «suplicándole en consecuencia se dignase dar complemento a la dicha obra disponiendo, que se dorase también de su cuenta pues que de la misma se había hecho el citado retablo y era obra suya». L'Ajuntament quedà sorprès, i respongué que del que acabaven d'escoltar no en tenia la més petita notícia, però que manaria al seu secretari que fes les indagacions corresponents, a la vista de les quals resoldria el que fos més convenient.

L'apèndix IV resulta interessantíssim, car el secretari de l'Ajuntament, obeint la susdita resolució, es va procurar els antecedents, i en donar-ne relació exposa tota la història del convent i del retaule des del dia 10 de setembre de 1650, en què es votà fer-lo, fins al dia de la visita al convent i conversació de l'Ajuntament i l'Abadessa amb les religioses.

Com sigui que el document és llarg, no el reproduïm ací, però sí que anotem que a causa de la Guerra de Successió Pau Costa no va poder acabar el retaule, com s'havia convingut per l'any 1709, «por los contratiempos y turbaciones que sobrevinieron al Principado, o por no poder la ciudad satisfacer las pagas ajustadas, no se concluyó ni colocó en su propio lugar hasta fines de 1714, por manera que en 7 de diciembre de dicho año de 1714 y por medio de una consigna de 166 libras y ocho sueldos, que hizo la ciudad a favor del dicho escultor Pablo Costa, acabó de pagar a éste el importe total del citado retablo».⁹ L'Ajuntament restà convençut que efectivament el retaule l'havia fet la ciutat i que mentre no fos daurat quedaria incomplet i «de poco o ningún lustre a la ciudad», però com no pot atendre a les despeses de dita obra, ofereix dues solucions: que la Comunitat s'ho procuri de la pietat del Rei demanant-

⁹ Girona, Arxiu Municipal, *Manual de Acuerdos de 1714*, f. 495.

li autoritzi a l'Ajuntament per a aquestes despeses, i en segon lloc que l'Ajuntament està disposat a lliurar a la mare Abadessa 114 lliures corresponents als tres anys devengudes des de setembre de 1754, data de l'última visita al Convent fins a la present del mes d'agost a raó de les 38 lliures «que cada año y con motivo de visitarle puede la ciudad regalarle o gratificarle según su dotación, que le mandó arreglar S. M.», a fi que amb l'almoina del Consell i les que poguessin rebre d'algun particular, poguessin procedir al daurat del retaule.

Aquesta degué ser la solució i, tal com explica la memòria transcrita a l'apèndix número V, el dia 1 de febrer de 1763, acabat el daurat del retaule la setmana anterior es procedí a la inauguració i benedicció del nou altar amb un solemníssim ofici que fou a la vegada funció de «rogativas para la serenidad y beneficio del sol, de que tanto necesitamos, y por lo cual se continuan en esta ciudad públicas rogativas». Jeroni Mateu, aleshores secretari de l'Ajuntament, relata minuciosament aquest acte amb el seu cerimonial, assistència, cantoria, etc. A la fi, el retaule ofert l'any 1650 i capitulat al 1708, col·locat el 1714, daurat al 1762, fou solemnement beneït i inaugurat el 1763, quan ja el seu autor i escultor Pau Costa feia més de trenta anys havia passat d'aquest món.

Cèsar Martinell explica la manufactura d'aquestes obres, i la capitulació del nostre retaule no en sigui excepció: «Algunes traces, sobretot en temes ornamentals, com façanes i retaules, tenien ja de per si valor artístic i els seus autors s'esmerçaven a donar-los una presentació adequada, amb lavats de tons determinats o delineant amb tintes de colors que produïssin l'efecte del natural, sovint combinat el vermell i groc per a simular daurats. Un cop dibuixada la traça, aquesta tenia la utilitat principal de servir de guia per a l'obra que s'havia d'executar, però també servia com a garantia que el treball s'executaria conforme a la contracta. Llavors no es solia fer més que un sol exemplar de cada projecte, que havia de restar en poder de l'executor de l'obra, el qual podia o no ser l'autor de la traça... Un cop acabat el treball d'arquitectura, escultura i talla d'un retaule, calia daurar-lo, i aquesta operació, en els de mida més gran, de vegades es diferia bon nombre d'anys. Quan arribava el moment, el daurat dels retaules el feien els *dauradors*, que estenien els fulls d'or damunt de la preparació de guix, que donaven ells mateixos. Els retaules solien daurar-se totalment, excepte les parts esculturades, que anaven policromades o estofades. Els camps d'or podien

quedar brunyits, mat o semimat, i de vegades es burinaven o s'acabaven amb corrons que tenien granets de distinta importància a la superfície per tal de donar varietat al daurat».¹⁰

Coneixem bé, gràcies a la capitulació transcrita, les circumstàncies generals del retaule, però és poc explícita respecte la traça. Hem consultat l'Arxiu Històric i no hem trobat en el protocol de Ramon Vila, aleshores notari escrivà del Consell de la Ciutat, l'escriptura de gener de 1708. Com s'ha dit, podria molt bé ser que la traça l'hagués retinguda Pau Costa en el curs de l'execució de l'obra, al final de la qual ja hauria perdut interès. Desconeixem també el nom de l'artista daurador, aquest, segurament pactaria directament amb la mare Abadessa, i l'arxiu del convent així com el retaule es van perdre dissortadament i definitiva el juliol del 1936.

Pel testimoni de persones que l'havien vist abans del 1936, el daurat es conservava, i era encara tot molt formós i de bon veure.

VICISSITUDS SOFERTES PEL RETAULE FINS A LA SEVA PÈRDUA

Amb els trasbals polítics i de tota mena que patí el país, desamortització, guerres civils, la república, etc., el Convent de Santa Clara fou clausurat l'any 1869 i cedit a l'Ajuntament per a serveis i utilitat del mateix i eixampli del carrer anomenat de Santa Clara.¹¹

En sessió tinguda per l'Ajuntament el dia 9 de juliol de 1873 és aprovada la següent moció: «Indicada por algunos Concejales la conveniencia de ceder al Excmo. e Ilmo. Sr. Obispo los retablos existentes en la iglesia del exconvento de Santa Clara, pedidos por aquel Prelado, el Ayuntamiento acordó cedérselos previo recibo, y con la prevención de que avise oportunamente a este Municipio el día que desee verificar la extracción de aquéllos».¹²

El dia 20 d'agost el Sr. Bisbe contesta l'anterior comunicació amb aquesta altra: «Obispado de Gerona - Excmo. Sr. - La gran dificultad que naturalmente envuelve el traslado de todos los retablos de la iglesia del exconvento de Santa Clara a otro punto digno y propio para que conserven el carácter religioso que, les es inheren-

¹⁰ Cf. obra citada, vol. I (Barcelona, 1959), p. 36 i 60.

¹¹ Cf. Obres citades de GIBERT i PLA GARGOL.

¹² Girona, Arxiu Municipal, *Manual de Acuerdos de 1873*, f. 202, v.o.

te, no ha consentido, hasta ahora, verificar tan complicada operación. — Vencido aquel inconveniente, después de manifestar a V. E. mi profunda gratitud por la buena acogida que ha dispensado a mi instancia, vengo a manifestar a V. E. que hoy mismo se procederá al desocupo de la meritada iglesia. — Lo que tengo el honor de participar a V. E. para su inteligencia y efectos consiguientes. — Dios guarde a V. E. muchos años. — Gerona, 20 de agosto de 1873. — Constantino, Obispo de Gerona. — Excmo. Sr. Alcalde Popular de esta Inmortal Gerona».¹³

Aquesta comunicació i l'esmentat acord provenen les bones relacions existents entre la Mitra i Corporació popular.

Ampliant la nostra recerca ara a l'Arxiu Diocesà, gràcies a l'amabilitat del reverend Josep Riera, varem tenir la joia de trobar aquests dos oficis, que tanta llum donen per aclarir el destí que es va donar al retaule que historiem. Diuen així: N.º 84 - Se servirá Vd. entregar al R. Sr. D. Martirián Tarafa Capellán confesor de las Monjas Clarisas de esta Ciudad, el altar y demás objetos del culto que perteneciendo a dichas Monjas deben de existir en esa Iglesia parroquial en virtud de providencia dictada por uno de Nuestros antecesores en circunstancias anormales de triste recordación. A cuyo efecto se pondrá Vd. de acuerdo con el mencionado Capellán para fijar el dia en que haya de verificarse la entrega expresada. Dios guarde. Gerona, 20 de octubre de 1886. — Rdo. Sr. Cura Párroco de Sarriá. N.º 85 - Sírvasse Vd. enterarse de la adjunta comunicación y entregarla al R. S. Cura Párroco de Sarriá para el debido cumplimiento de lo que en la misma se dispone. — Dios guarde. Gerona, 20 de octubre de 1886. R. S. D. Martirián Tarafa, Capellán Confesor de las Monjas Clarisas de esta Ciudad».¹⁴

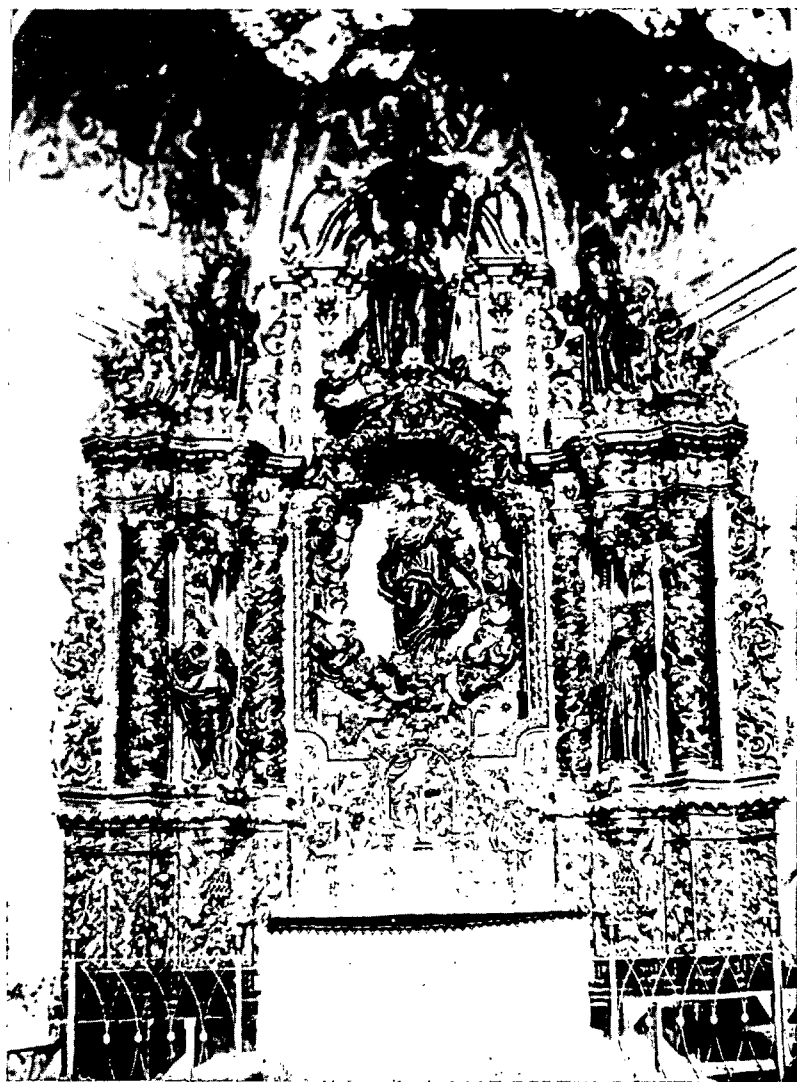
Comunicacions que confirmen les dues notes del Sr. Girbal de les quals hem fet esment al començament, és a dir que el Sr. Bisbe Constantí Bonet va recollir els altars i altres objectes del culte i va disposar que el retaule de Santa Clara passés a l'església parroquial de Sarrià on estava el 1884, segurament des de setembre del 1873 en què ja s'enderrocava el convent. Mentrestant, va tenir lloc la Restauració i les Clarisses van procurar aixecar un nou Convent al carrer

¹³ Girona, Arxiu Municipal. Lligall *Clero. Comunidades religiosas y corporaciones eclesiásticas*.

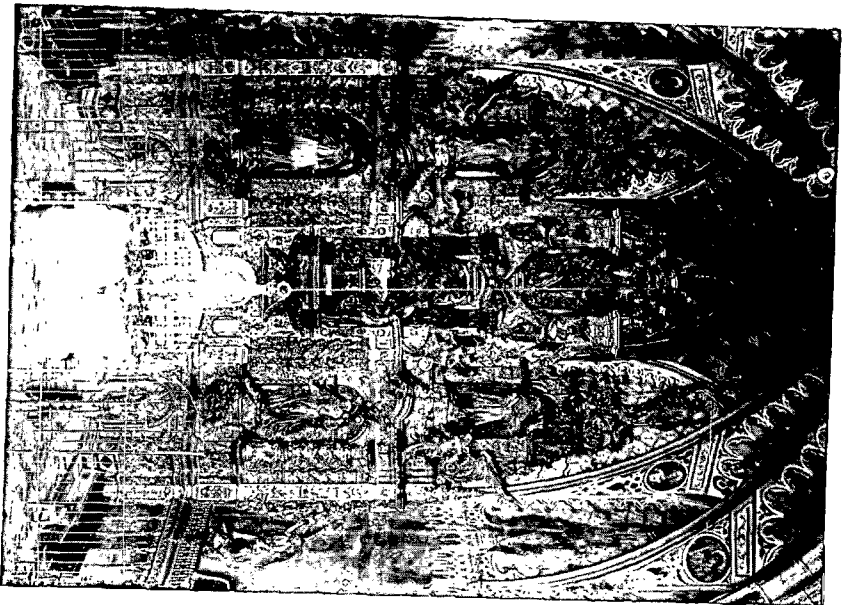
¹⁴ Girona, Arxiu Diocesà, *Libro de entradas y salidas de Secretaría*, Secció S, n.º 51, fols. 18 i 19.

de la Rutlla, però tot seguit sorgiren dificultats de caràcter militar, tota vegada que els solars del dit carrer quedaven dins l'anomenada «zona polémica de la ciudad». Intentaren tornar a l'antic convent del carrer de Santa Clara, però resultant insuficient el lloc, ja que com hem dit el convent havia estat enderrocant, en benefici del nou carrer, van procedir a construir l'espaiós Convent que fins aquest any han posseït el Veïnat de Salt. Afegirem que la dita casa quedà molt malmesa durant la guerra civil de 1936-39, i pels anys que sequiren a l'alliberació que serví de presó. Retornada posteriorment la Comunitat, compregué aquesta que ni la casa ni el seu emplaçament, donada la creixuda de la població i per consegüent de les vivendes, no reunia les condicions degudes, i com hem dit han procedit a la seva venda, i la Comunitat s'ha traslladat a un nou Convent plaçat al poble de Vilobí d'Onyar, estrenat aquest estiu de 1974. Pel que acabem de dir, queda verificada la certesa de l'afirmació del Sr. Girbal quan diu en 1886, que el retaule de Santa Clara es pot veure al nou Convent, que deuria edificar-se pels anys 1881-86 en què ja acabat, el bisbe Dr. Tomàs Sivilla ordenà que el rector de Sarrià faci donació al capellà de les menorettes, Rvd. Martirià Tarafa, de l'altar i altres objectes del culte, que li havia estat encomanat per un antecessor seu en circumstàncies «anormales y de triste recordación» perquè pugui ser col·locat a l'església del Convent, on estigué fins al juliol de 1936 en què fou cremat.

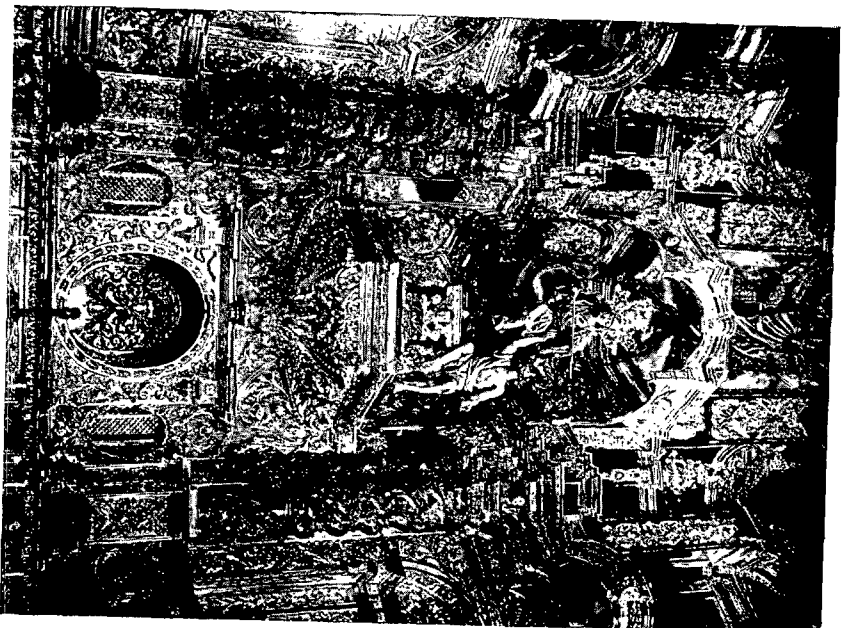
Com es pot pensar, nosaltres un cop en possessió d'aquestes notícies que hem anat donant, vàrem intentar per tots els mitjans veure si seria possible que algú recordés aquest altar. Les nostres pesquises per Sarrià i Salt resultaren infructuoses. Ni el rector de Sarrià no recordava res, ni a Salt les monges no sabien de què els parlava. La casualitat però, volgué que per coses de l'Institut d'Estudis Gironins establís coneixença, i tot seguit el millor afecte, amb el Sr. Josep Clara Resplandis, celós mestre del Col·legi N. «Menéndez Pidal» de Salt, el qual havent-li explicat de què es tractava, als pocs dies localitzà a casa la família Sureda-Canals una fotografia, que la Sra. Antònia, germana del Sr. Sureda, i que havia anat al Col·legi que aleshores tenien les monges, guardava amb la més gran estima, i que recorda perfectament l'altar que tantes vegades havia vist i davant del qual havia resat. Gràcies a aquesta fotografia que tan amablement ens ha estat facilitada, la història de l'art a Girona s'enriqueix amb una nova obra de l'escultor Pau Costa que a la catedral

Retaule de Pau Costa del Convent de Santa Clara de Girona,
cremat el juliol del 1936,

Retaulle de Pau Costa de la Parroquia de Cassà de la Selva, abans del 18 de juliol de 1936.

Retaulle de la Parroquia de Cassà de la Selva reconstruït per Ramon Pericay. Detall de la part principal.

va deixar retaules meravellosos, així com a diverses poblacions del bisbat com són Palafrugell, Cadaqués i Cassà de la Selva entre altres.

Com hem vist, la capitulació del retaule no diu res quant a instruccions concretes sobre la part iconogràfica, així com sobre els detalls tècnics relatius als elements arquitectònics i escultòrics que el decorarien, però contemplant la fotografia verifiquem a un costat i altre del sòcol de la base del pedestal per alçar el retaule l'escut de la ciutat de Girona enmig de dos angelets. Una mica més amunt el Sagrari, a la porta del qual hi ha representada l'Anunciació, que es veu bé tot i tenir en la foto un crucifix al davant. Al cim i a la part principal del retaule una preciosa talla de la Immaculada Concepció, la qual té a un costat la imatge de Sant Narcís, patró de la ciutat i a l'altre Sant Francesc, patró de les menoretetes. A la part de dalt de tot la imatge de Santa Clara, i per sobre Sant Narcís i Sant Francesc, és a dir a la segona andana, les imatges de Santa Agnès germana de Santa Clara i amb ella cofundadora de les clarisses, i Santa Coleta, religiosa franciscana fundadora de l'orde de les Clarisses Pobres anomenades Coletines, verge de grans virtuts i sentedat, beatificada el 1740. L'ornamentació és la de l'època i el conjunt vistós i agradable.

EL RETAULE DE SANT MARTÍ DE CASSÀ DE LA SELVA

En el curs d'aquest article hem fet menció del retaule de Sant Martí de l'església parroquial de Cassà de la Selva. El Dr. Marqués en el seu estudi sobre Pere Costa Casas, fill de Pau, en parlar de l'obra artística d'aquest darrer relaciona els retaules que va fer entre els quals l'altar major de la parròquia de Cassà de la Selva «para cuya confección parece llegó a avecindarse en la meritada villa», segons diu Ràfols en el Diccionario de Artistas de Cataluña. I seguidament afegeix: «Como los elementos de dicho retablo se han conservado casi en su totalidad, aunque desmontados, y el retablo es una obra de mérito extraordinario, comparable al de Cadaqués y al desaparecido de Palafrugell, creemos que debería reponerse en la iglesia aquel magnífico retablo de este gran escultor. Constituiría una legítima gloria de la población haber conservado y restaurado una espléndida obra de arte del mejor escultor de su siglo».

Aquestes paraules escrites en 1957 són avui una bella realitat,

la vila de Cassà se'n va fer un honor i un deure i l'altar, per bé que no enterament com era, ha estat reconstruït i reposat. J. Pla Cargol ho explica així: «La población y el Rvdo. D. José Xutglá, cura párroco, pusieron su esfuerzo en que pudiese reconstruirse lo que no fue destruido de dicho altar, lográndose en buena parte entre 1959 y 1963. Se trata de un bello altar barroco, construido por el gran escultor e imaginero Pedro Costa y, en la actual restauración por D. Ramón Pericay».¹⁵

Les fotografies que acompanyen, una d'abans de 1936 i l'altra un detall de la part principal tal com és avui, permeten la comparació i donen una idea exacta de la magnificència i grandiositat amb què es va concebre i realitzar una obra tan notable, així com la de la restauració tan encertada i excellentment portada a terme per l'artista Sr. Pericay.

Palesem ara i des d'ací l'agraïment a la nostra companya Dolors Rich, gràcies a les gestions de la qual ha estat possible de presentar aquestes fotografies, que a falta de la documentació dissortadament perduda, revelen detalls iconogràfics i d'elements arquitectònics i escultòrics que serien minuciosament especificats. Agraïment que amb la millor voluntat fem extensiu a quantes persones han col·laborat amb ella a fi de poder-nos complaure.

En parlar del retaule de Santa Clara hem explicat com la contracta o capitulació tingué lloc a Girona el dia 9 de gener de 1708 amb la personal intervenció dels Jurats i de l'escultor Pau Costa, que hi presentà la traça; però quan d'acord amb aquella capitulació se li fa efectiva la primera paga de cent lliures, no és ja l'escultor personalment el que les rep, sinó el seu procurador Francesc Parer, car Pau Costa es diu vivia aleshores a Cassà: *pro nunc habitatoris in villa Cassiani de Silva* en 10 de març de 1708. I aquesta notícia és ara com ara l'única que documenta, que quan Pau Costa accepta el retaule per les Clarisses de Girona, *tenia entre mans el de Cassà*, que possiblement treballaria simultàniament amb el de Girona, cosa freqüent amb artistes de la vàlua del nostre escultor.

I vet ací la nota que ens ha semblat oportuna unir a l'estudi més extens dedicat a historiar el retaule de les Clarisses de Girona.

¹⁵ Cf. *La provincia de Gerona* (Gerona, 1966), p. 338. Rectifiquem que l'autor del retaule no és Pere Costa sinó el seu pare Pau.

APÈNDIX

I

Preu fet per la fàbrica del Retaul Major de la Isglesia del Monestir de Monjas de Santa Clara

En nom de Nostre Señor Deu sie amen.

Sobre lo preu fet de la fabrica faedora per lo retaula major de la isglesia del Monastir de monjas de la Inmaculada Concepció, y de Santa Clara del ordre del serafich Sant Francesch de la present ciutat per y entre los Molt Iltres. Señors D. Joseph Grato de Raset y Trullás, y D. Felix Brusi juntament ab Josep Ginesta detingut de de malaltia, y Miquel Vinyes defunt, Jurats de la present ciutat de Gerona, Narcís Vidal y Narcís Oliveras altres dels Jurats novament extrets, Francisco de Prats y Codina, Don Joseph de Font y Llobregat del Bras Militar, Geronim Fontdevila en quiscun dret doctor ciuteda honrat de Ma Major; Ramon Vila, Francisco Nesples, Dr. Francesc Puig, Miquel Mercader ciutedans de ma mijana; Jaume Forest, Antoni Derius, Ferriol Talleda y Bernadi Vidal ciutedans de ma menor adjunts a dits Molt Iltres. Señors Jurats associats per los negocis tocants a la taula com a tenint per les baix escrites cosas ple poder del Concell General celebrat als xxi desembre mil setcents y tres de una part, y *Pau Costa escultor de la ciutat de Vich* de part altre se es estado feta firmada y jurada la capitulació següent.

Primerament es pactat y concordat, e lo dit Pau Costa sie obligat, com ab tenor del present se obliga, y no res manco conve, y en bona fe promet als dits Molt Iltres. Srs. Jurats y Adjunts en nom de dita ciutat a gastos y despesas del dit Pau Costa, que fara y fabricará lo dit Retaula major del tot ben acabat y treballat conforme y segons la trassa, que sobre la dita fabrica de aquell ha posada en un paper que está format lo modelo de dit Retaula sota escrit del Notari, Secretari de esta ciutat, y de lletre del dit Pau Costa, la qual trassa restará en poder del dit Pau Costa, porque treballe aquell segons dita trassa, y millor si podrá, lo fustament del qual dit reataule dega umplir lo presbiteri de dita Isglesia de un pilastre al altre, y també en tot quant pugua esser la alsada.

Item que tota la fusta, claus y ayguacuit per a fer y fabricar dit Retaula hage de correr a gastos y compte de dit Pau Costa.

Item que tot lo que tocará a mestre de casas per poderse assentar dit Retaula no corre per compte del dit Pau Costa sino de la dita Ciutat.

Item es pactat e lo dit Pau Costa conve y promet a dits Molt Iltres. Srs. Jurats y Adjunts tenir fet y acabat a tota perfecció y

segons la dita trassa y assentar en dit presbiteri de la dita isglesia de Santa Clara y a sos gastos per tot lo any 1709 inclusive, y quant faltés en cumplir lo al predit, y en lo modo dalt dit y dins lo termini pugan los Molt Iltres. Srs. Jurats se trobaran a les hores fer-ho tot cumplir a gastos y despeses de ell dit Pau Costa havent en dit cas de restituhir a la Ciutat tots los gastos, que per fer cumplir lo predit haura tingut de gastarse.

Item dits Molt Iltres. Srs. Jurats y Adjuncts convenen y en bona fe prometen al dit Pau Costa donarli y pagarli per lo preu fet de dita manufactura de dit retaule sinch centes lliures moneda barcelonesa pagadoras per la taula de la present ciutat en esta forma: ço es cent lliures de comptants, dos centes lliures en esser mitg fet dit retaule y las restants dos centes lliures en esser acabat del tot dit retaule y aquell rebut y assentat.

Item per quant lo dit Pau Costa per lo present no dona ferman-sas per la fabrica del dit retaule es per ço pactat, que aixi com se li aniran pagant les dites primeres dues pagas dega donar ferman-sa o ferman-sas idoneas a coneguda de dits Molt Iltres. Srs. Jurats per la seguretat del diner se li entregará per compte del dit preu fet.

Finalment volen dites parts que de la present capitulació y de totes y sengles coses en aquella contengudes sien fetes y dictades una y moltas cartes, y tantas quantes de dret menester serán per lo notari y secretari baix estipulant segons son estil, substancia del fet en res no mudada, les quals cartes les dites parts segons que a quiscuna de ells respective toca y especta ab la firma de la present llohan respective y juran.

Et ideo nos dicte Partes et Personae superius nominate laudantes, approbantes rattificantes et confirmantes preinserta capitula et pacta et omnia et singula in eis, et eorum quolibet contenta, convenimus et promitimus una pars nostrum alteri et nobis ad invicem et vicissim praedicta omnia et singula prout ad partem nostram attendenda veniunt, servare, attendere et complere scilicet Nos dicti Jurati et adjuncti sub obligatione omnium et singulorum bonorum, jurium et reddituum dictae civitatis. Et ego dictus Paulus Costa sub pena et scriptura testii post decem dierum requisitionem pro salario Procuratoris intus Gerundam decem; extra vero eandem viginti respective solidorum Barcinonensium; pro dictis ultra promitto restituere sumptus de quibus credatur. Et pro hys obligo personam et omnia et singula bona et jura mea et meorum mobilia et immobilia presentia et futura habita ubique et habenda etiam privilegiata qualitercumque. Renuntio gratis etc, guidaticis, cesisoni bonorum, foro proprio et submito. Et constituo Procuratores ad firmandum obligationem et scripturam texti in Curia Regia Gerunde, et magnifici Vicarii seu regentis vicariam Barcinonensem et Regestrum in Ecclesiastica Gerunde et aliis et omnibus et singulis scribis et Nuncio dictarum Curiarum et cuiuslibet earum, et quemlibet eorum insolidum. Itaque in super promitimus pars parti juramus.

Testes Paulus Rodo et Josephus Cabanyes virgarii dictorum admodum illustrium dominorum Juratorum.

Actum intus aulam majorem domorum Concilii presentis civitatis Gerunde die viiii januarii M.D.CCVIII.

Girona - Arxiu Municipal, *Manual d'Acords de 1708*, f. 28 v.o.

II

Apoca de cent lliures a bon compte del preu fet del retaule de Santa Clara

Franciscus Parer mercator Gerunde uti procurator Pauli Costa esculptoris civitatis Vici pro nunc habitatoris in villa Casisani de Silva diocesis Gerunde ad infrascripta et alia legitime constitutus publico instrumento recepto penes D. Dominicum Xiberta notarium regentem notariam et scribaniam publicas dicte villae die vii currentium dicto nomine gratis confiteor et recognosco admodum illustribus dominis Petro Rossello, Narciso Vidal et Narciso Oliveres, presentibus currenti anno una cum Dono Raymundo de Belloch in ordine secundo a presenti civitate absente Juratis presentis civitatis Gerunde quod per medium Tabule Cambi sive Communium depositorum presentis civitatis Gerunde dedistis et solvistis mihi dicto nomine voluntati mee omnimode, quam solutionem cum presenti ratam, gratam et acceptam habeo dicto nomine centum libras monetas barcinonensis et sunt pro prima solutione et ad bonum computum illarum quingentarum librarum dicte monete per admodum illustres dominos Juratos dictae presentis civitatis et adjuntos associatos super negotiis Tabule dicte civitatis dicto principali meo solvere promissarum pro manufactura retabuli majoris pro Ecclesia monialium Inmaculate Conceptionis et Sanctae Clarae presentis civitatis Gerunde per dictum principalem meum promissum facere juxta pactata in instrumento capitulationis inde recepta penes notarium et secretarium infrascriptum die viiii januarii proxime lapsi. Et ideo renunciando exceptioni... firmo apocham salvo jure in residuo. Et nihilominus, etc.

Actum intus Domos Concilii presentis civitatis Gerunde die x martii M.D.CC.VIII.

Girona - Arxiu Municipal, *Manual d'Acords de 1708*, f. 110.

III

*Visita del Ayuntamiento al Convento de Monjas de Santa Clara
el 8 de agosto de 1757*

...concluida la visita y estando el Ayuntamiento en el coro se hallaban presentes la reverenda madre Abadesa y la mayor parte de su comunidad, respondiendo estas exponiendo al Ayuntamiento, que bien habia, y desde aquel lugar, se veía una necesidad, o urgencia muy reparable, y que la abultaba en gran manera la circunstancia de ser cosa de la Ciudad, y peculiar del Común de ella, y explicándose más dijeron y suplicaron al dicho Ayuntamiento reconociese, y diese una vista desde el dicho coro al retablo mayor de su iglesia, el qual según inteligencia fue hecho por disposición de la Ciudad, y de orden del Común de ella, en virtud de algún voto, que hizo en lo antiguo, dando señas de esta Ciudad el existir en ambos costados del dicho retablo y en las partes inferiores de ellos las armas de la Ciudad, y que siendo así no era de su lustre el que aquella obra quedase, como quedaba imperfecta por estar sin dorar, suplicándole en consecuencia se dignase dar complemento a la dicha obra disponiendo, que se dorase también de su cuenta pues que de la misma se había hecho el citado retablo y era obra suya.

Y no teniendo el Ayuntamiento la menor noticia de cuanto en la sujeta materia le exponían las dichas madre Abadesa y religiosas de aquella comunidad les respondió, que mandaría, como realmente mandó a mi el dicho e infrascrito su escribano que reconociese, si en su archivo hallaria notado alguna cosa relativa consabida dependencia, y le hiciese de ello relación para en su inteligencia resolver después lo que tuviese por más conveniente, y aconsolar en lo que le fuese posible la dicha Comunidad...

Girona - Arxiu Municipal, *Manual de Acuerdos de 1757*, f. 156.

IV

*Acuerdo sobre lo que de resulta de la visita hecha al Convento de
Monjas de Santa Clara puede hacer el Ayuntamiento*

Gerona 17 de agosto de 1757... Que la antigua Ciudad con resolución de su Consejo general de 10 de septiembre de 1650 y con motivo de la aflicción del contagio en que se hallaba, y del contenido en dos distintas cartas en el insertadas, acordó y votó de hacer una capilla, y retablo en el monasterio de Santa Clara cerca los muros de la ciudad, bajo la invocación de la Purísima Concepción de Nuestra Señora, que las religiosas de dicho monasterio de santa Clara a

cetero tomasen la nominación de la Concepción, como la tenían de santa Clara y que la Ciudad les asignase alguna cosa moderada según su posibilidad por regalo o ayuda del sustento de dichas religiosas, y que el tal voto se hiciese decretar, y pasar en Roma por su Santidad si pareciese así conveniente para la mayor seguridad de la ciudad.

Que en otro Consejo General de 25 de noviembre de 1650 y no obstante el voto anterior y de haber ya las religiosas obtenido licencia de su superior, y tomado resolución de nombrarse de la Concepción, sin haber la ciudad cumplido aún no solo en echar mano a hacer la dicha capilla y retablo pero ni en aseñalar alguna cosa de lo que pensaba consignar todos los años perpetuamente a dichas religiosas, y en consecuencia fue resuelto que desde el día 10 de septiembre antecedente en que se había hecho el voto se diese en cada un año perpetuamente por regalo y subvención de dichas religiosas sesenta libras anuales y perpetuales al respecto de cinco libras mensuales pagaderas el día 10 de cada mes.

Que en el año de 1653 con motivo de habérseles demolido el dicho convento por haberse servido S. M. disponer y mandar que en el sitio en que se hallaba, se fabricase, como se fabricó un Baluarte, o media luna apegado a la muralla que hoy se llama baluarte de Santa Clara fueron precisadas las religiosas avecindarse dentro la ciudad donde se mantuvieron sin convento y como pudieron todo el resto de aquel siglo.

Que en el año de 1703 en que tuvieron concluida la nueva iglesia, que hoy tienen dichas religiosas y en el día 16 de diciembre del dicho año fue trasladado a ella el Santísimo Sacramento con procesión desde la catedral.

Que en Consejo general de 21 de diciembre de 1703 en vista de una súplica al Consejo general presentada por la madre Abadesa de dicho Convento relativa al referido voto hecho por la Ciudad en 10 septiembre de 1650 y a la falta del retablo mayor, en que se hallaba la dicha iglesia; fue resuelto y acordado que se hiciese el dicho retablo mayor, y que en atención de ser poco capaz el presbiterio se alargase aquel todo lo posible a costas de la ciudad antes de hacerse el dicho retablo.

Que en 1 de enero de 1705 dio por asiento la ciudad la obra de alargar dicho presbiterio.

Que en 9 de enero del año 1708 dio también la Ciudad la obra de dicho retablo mayor de la iglesia de dicho Convento por la cantidad de quinientas libras y con la condición de tenerle concluido el escultor Pablo Costa de Vique por todo el año 1709, lo que no fue así porque, o por los contratiempos y turbaciones que sobrevinieron al Principado, o por no poder la ciudad satisfacer las pagas ajustadas, no se concluyó ni colocó en su propio lugar el citado retablo hasta fines del año de 1714, por manera que en 7 de diciembre de dicho año de 1714 y por medio de una consigna de 166 libras y ocho

suellos, que hizo la Ciudad a favor del dicho escultor Pablo Costa, acabó de pagar a este el importe total del citado retablo.

En esta consideración y en la de que por lo que consta en los libros manuales de este Archivo según lo relacionado por el dicho e infrascrito escribano en los días y años arriba citados; es evidente, que fue la antigua Ciudad la que en virtud del voto, que hizo en la aflicción del contagio del año de mil seis cientos y cincuenta, mandó hacer y colocar el dicho retablo mayor de la iglesia del dicho convento, y habiendo hecho poner en los dos costados de él las armas de la Ciudad manifestarán estas en todos tiempos ser de la Ciudad esta obra y que quedando como queda incompleta por ser sin dorar le es de poco, o ningún lustre a la Ciudad, y en consecuencia ser del cargo, y obligación del Común de ella el dorar dicho retablo, pero con todo halla dificultad en ejecutarlo, sin que proceda orden superior por tener el Ayuntamiento limitadas sus facultades y no poderse estas extender al gasto de esta obra. Por lo que acordaron que se hiciese comprender a la dicha madre Abadesa, y comunidad del dicho Convento, que si le parece acudir con formal petición a la real piedad de S. M. suplicándole se sirva consentir y dar superior permiso al Ayuntamiento para completar la dicha obra de dorar el citado retablo, no se negará a ello el Ayuntamiento antes bien, que si sobre el mismo asunto se le pide algún informe le dará el Ayuntamiento tan favorable como es de su obligación al intento de la referida Comunidad, y que en el interin y siempre que le parezca a la dicha madre Abadesa le mandará librar, y entregar la cantidad de ciento y catorce libras correspondientes a los tres años devengados desde el mes de septiembre de 1754, en que visitó al dicho Convento el Ayuntamiento hasta el presente mes de agosto en que le ha vuelto a visitar al respecto de las treinta y ocho libras, que por cada un año y con motivo de visitarle puede la ciudad regalarle o gratificarle según su dotación, que le mandó arreglar S. M. a fin de que con ellas y lo que tal vez se adelantara por préstamo de algún bienhechor pueda dar principio a la dicha obra, o tenerla en cierto día para la misma cuando tenga medios el dicho Convento, o real permiso la Ciudad para ejecutarla. Así lo acordaron etc.

Girona - Arxiu Municipal, *Manual de Acuerdos de 1757*, f. 159.

V

Bendición del retablo mayor de la Iglesia del Monasterio de Religiosas de Santa Clara, después de dorado

En el día primero de febrero del año de 1763, entre las nueve y diez horas de la mañana, el Muy Iltre. Ayuntamiento de esta ciudad habiendo ya de antemano en el día 29 de enero antecedente sido convidado de la Rnda. madre Abadesa y Convento de religiosas de

santa Clara de esta ciudad, del cual es protectora la ciudad, por medio de su Rndo. P. Confesor para asistir a la función de una festividad, y solemne oficio que deseaban hacer y celebrar en la Iglesia de dicho Convento con motivo de la bendición de su retablo mayor después de dorado, cuya obra se concluyó la semana precedente; se confirió en la Portería del dicho Convento de religiosas de santa Clara, donde los señores Regidores se vistieron las insignias, y con sus maceros, o porteros se fueron en forma de Ayuntamiento sin concurrencia del Caballero Corregidor, ni su teniente por ser uno y otro ausentes de la ciudad a la iglesia del mismo Convento, y luego de llegados al presbiterio, y de haber hecho oración al Santísimo, se sentaron en su propio banco que se había de antemano mandado colocar en la parte del evangelio del mismo presbiterio, y sucesivamente se empezó el solemne oficio que se celebró de la Purísima Concepción de la Virgen, por ser dedicado el dicho retablo a esta Señora bajo el referido título de Concepción, con exposición del Santísimo Sacramento del Altar, que se expuso al tiempo de entonar el *Gloria in excelsis Deo*, y se añadió al dicho solemne oficio la colecta de rogativas para la serenidad y beneficio del sol, de que tanto necesitamos, y por lo cual se continúan en esta ciudad públicas rogativas; cuyo dicho oficio cantaron con mucha solemnidad y sonoras voces las mismas religiosas, y después de concluido cantaron también a solicitud del mismo Ayuntamiento la letanía mayor de los santos con igual solemnidad de manera que el todo duró dos horas completas, y después de finalizado todo se volvió el Ayuntamiento desde la dicha iglesia a la portería del dicho Convento, donde los dichos señores Regidores se desnudaron las insignias, y en esta ocasión acudieron también a la dicha portería las madres Abadesa y algunas señoras mayores las que dieron las gracias al Iltre. Ayuntamiento por haber concurrido a la función, y el Ayuntamiento las dio a ellas de lo mucho que en ella se habían lucido, y con esto haciéndose las debidas y correspondientes cortesías se despidieron, y mandaron a mi el infrascrito escribano hiciese esta memoria. — Gerónimo Matheu notario y escribano del Iltre. Ayuntamiento.